

نظریه افول آمریکا از نگاه آیت‌الله خامنه‌ای^۱

سیدمهدی سیدمحسنی باغسنگانی^۲

چکیده

مسئله اصلی این پژوهش استخراج و ارائه مدلی نظام‌مند برای تبیین معنا و فرآیند افول آمریکا با تکیه به مبانی و آراء و دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای است. متناسب با این هدف روش داده‌بنیاد انتخاب شد و با نمونه‌گیری هدفمند متون مرتبط با موضوع از بیانات رسمی منتشر شده آیت‌الله خامنه‌ای انتخاب و به کمک نرم‌افزار maxqda 2018 کدگذاری شد. نتایج نهایی این تحقیق در قالب مدل خروجی از روش داده‌بنیاد به این شرح است که پدیده محوری این تحقیق افول آمریکا به معنای از بین رفتن عقیده مردم آمریکا و جهان به نظام سیاسی آمریکاست. بستر تاریخی جنایات آمریکا در ایران و جهان و دلایل متعدد عقلی و مفاهیمی نظیر استکبار، نظام سلطه، استعمار و شیطان‌کبر شرایط زمینه‌ای افول هستند و علت فاعلی افول، سنت‌های الهی است که در صورت آگاهی ملت‌ها و مجاهده ناشی از این بیداری اتفاق می‌افتد. راهبرد یا استراتژی نهایی پیشنهادی این مدل روشنگری یا بیدارسازی ملت‌هاست.

کلیدواژه‌ها: افول آمریکا؛ آیت‌الله خامنه‌ای؛ روشنگری؛ نظریه داده‌بنیاد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی پژوهشکده شهید صدر دانشگاه جامع امام حسین(ع) می‌باشد.

۲. نویسنده مسئول: پژوهشگر دانشگاه جامع امام حسین(ع)، دکترای سیاست‌گذاری فرهنگی، دانشگاه باقرالعلوم، قم، ایران.

مقدمه

وقوع انقلاب اسلامی ایران، به‌عنوان یکی از برکات روح ملکوتی امام خمینی، آغازگر فصل تازه‌ای از مبارزه مستضعفین عالم بود. امام خمینی با نجات اسلام از چنگال انواع تحجر و التقاط و بازپیرایی دامن اسلام از زنجیرهایی که استعمار و استکبار به آن زده بود، روح تازه‌ای به مبارزات پراکنده جبهه حق بخشید و این نهال نوپا در مسیر وعده الهی بر امامت بر زمین یک‌به‌یک سنگرها را فتح کرد. اینک با گذشت چهل سال از آغاز این حرکت مبارک، جهان با چهره کربهی از استکبار و شیطنت و پلیدی در پشت اسم آمریکا روبروست که در تمام نقاط جهان، فارغ از دین و رنگ و نژاد به فساد و تباهی مشغول است و با توجه به مبانی نظری انقلاب اسلامی جز این انتظار نمی‌رود که پس از شکستن بت‌های کوچک داخلی و منطقه‌ای، بالاخره زمانی با این بت بزرگ هم‌آورد شود.

البته مسئله افول آمریکا نه فقط برای جمهوری اسلامی ایران که برای خیل عظیمی از متفکران و صاحب‌نظران با دیدگاه‌ها و مبانی کاملاً متفاوت سال‌هاست که مطرح و مورد بررسی و نقد و نظر قرار گرفته است. وسعت دامنه جنایات شیطانی آمریکای منجر شده تا از هر دین و فکر و مذهب و منطقی به توان در موضوع افول بتوان نام و دیدگاه سراغ گرفت. حتی در داخل خود آمریکا هم چه از میان سیاستمداران و چه از میان متفکران، پرداختن به مسئله افول موضوعیت پیدا کرده است. در مسیر مبارزه با آمریکا این نیاز به‌خوبی احساس می‌شود که در میدان تضارب آرای متفکران مختلف در تبیین و صورت‌بندی آمریکا و معنا و چگونگی افول این قدرت شیطانی، دوباره تکیه به تفکر اصیل انقلاب اسلامی شود. چه اینکه در موضوع افول معرکه آراست و فهرست‌بلندی از متفکران از نوام چامسکی و برژینسکی تا جوزف استیگلیتز و فرید زکریا و... در این باب تحلیل و نظر و تجویز دارند. در واقع پدیده افول در هر یک از جهان‌های اجتماعی به‌صورت متفاوتی صورت‌بندی و معنابخشی می‌شود.

ادبیات نظری در حوزه تبیین افول آمریکا از بعد جنگ جهانی دوم مورد توجه بوده است؛ اما باید نقطه شروع موج اخیر ادبیات افول‌گرایی را انتشار کتاب *ظهور و سقوط قدرت‌های بزرگ* دانست (کندی، ۱۳۷۱). با انتشار این کتاب متفکران متعددی له یا علیه مسئله به تبیین دیدگاه

پرداختند. در یک سنخ شناسی از ادبیات افول در دوران معاصر به صورت اجمالی به سه دیدگاه نظری در این خصوص می‌توان اشاره کرد.

در یک دسته متفکرانی قرار دارند که افول آمریکا را در ارتباط با مشکلات اجتماعی این کشور تفسیر می‌کنند. این متفکران به دلایل مختلف اجتماعی نظیر وجود شکاف‌های متعدد در جامعه آمریکا اشاره کرده و با این ساختار اجتماعی، افول را برای آینده آمریکا پیش‌بینی می‌کنند. به عنوان مثال آریانا هافینگتون، مدیرمسئول نشریه معروف «هافینگتون پست»، چپاول اقتصادی طبقه متوسط را بسیار تهدیدکننده‌تر از بحران مالی می‌داند و نشان می‌دهد طبقه متوسط آمریکا که باید موتور محرکه اقتصاد و سنگ بنای دموکراسی باشد، رفته‌رفته کوچک‌تر شده و در سوی دیگر طبقه فقیر و محروم آمریکا بزرگ‌تر و بزرگ‌تر می‌شود و این یعنی پیش رفتن به سوی جهان سوم. تبدیل شدن به جهان سوم، خلاف باور استثناگرایانه آمریکاست (هافینگتون، ۱۳۹۵: ۱۶).

دسته دیگر متفکران، از منظر علم اقتصاد به تبیین افول آمریکا می‌پردازند. در نگاه این متفکران آنچه در نهایت سرنوشت آمریکا را رقم خواهد زد و منجر به سقوط این نظام خواهد شد اشکالات اقتصادی نظام آمریکاست. ژوزف استیگلتز، استاد دانشگاه کلمبیای آمریکا و برنده جایزه نوبل اقتصاد در «بهای نابرابری»، واقعیت‌های تاریکی از ابعاد بحران مالی در آمریکا را تبیین کرده و اساس اقتصاد آمریکا را بر نابرابری می‌داند به طوری که آمریکا نابرابرترین کشور توسعه یافته است و حتی طبق داده‌های سازمان ملل، آمریکا نسبت به ایران و ترکیه هم ناعادلانه‌تر است (استیگلتز، ۱۳۹۴: ۶۱ و ۲۱۸) او تأکید می‌کند که این رؤیا که آمریکا سرزمین فرصت‌هاست واقعاً کم‌کم تبدیل به رؤیا و افسانه شد که هیچ داده‌ای آن را تأیید نمی‌کند (استیگلتز، ۱۳۹۴: ۲۴).

برخی دیگر از صاحب‌نظران با تکیه به مبانی علم سیاست و تحلیل‌های سیاسی به تبیین افول آمریکا می‌پردازند. به عنوان مثال چامسکی معتقد است که هیچ‌گونه دموکراسی در آمریکا وجود ندارد. در این کشور سندی‌کاها هیچ قدرتی ندارند و حزب کارگر، هرگز به کنگره یا سن راه نیافته است در حالی که در دموکراسی، کارگران رأی‌دهنده حداقل باید یک نماینده داشته باشند، اما چنین نیست. پس از جنگ جهانی دوم، لیبرالیسم سرمایه‌داری فشار زیادی به مردم آورد. محافل تجاری، افراد خود را به مدارس، کلیساها و سازمان‌های ورزشی می‌فرستادند تا مردم را توجیه کنند، نظام سرمایه‌داری برای همه سودمند است اما فقط در حد شعار باقی ماند (چامسکی، ۱۳۹۱:

۹۳). در تحلیل‌های مبتنی بر علم سیاست آنچه افول آمریکا را تبیین می‌کند اشتباهات و نقاط ضعف ساختار و نظام سیاسی آمریکا است. البته برخی متفکران نظیر چامسکی به عوامل متعدد در کنار یکدیگر هم التفات دارند. به عنوان مثال چامسکی در یک تبیین اجتماعی بیان می‌کند که کارگران یکی دیگر از قشرهای مظلوم جامعه آمریکایی هستند. ساعت‌های کاری کارگران در آمریکا بسیار زیاد است اما آمریکا تنها کشوری است که در آن، تعطیلات اجباری بدون حقوق و دستمزد، رایج است (چامسکی، ۱۳۹۱: ۱۰۴).

علاوه بر متفکران فوق، می‌توان به طیف وسیعی از نویسندگان و نخبگان از برژینسکی و توماس پیکتی تا فرید زکریا، شان کلارک، میرشایمر، رابرت گلپین و جیمز ریکاردز و... اشاره کرد که در این زمینه با تکیه به مبانی متفاوت و نظرگاه‌های مختلف به نظریه پردازی پرداخته‌اند. به نظر می‌رسد مسئله افول را نه از اقتصاد و نه از سیاست که از مبانی اصیل انقلاب اسلامی باید شروع کرد و تلاش کرد که با تکیه به مفاهیم دینی و انقلابی ابتدا تفسیر و صورت‌بندی متفاوت و متناسب با این مبانی ارائه شود و در پناه این فهم از افول، برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها صورت گیرد.

مسئله اصلی این پژوهش استخراج و ارائه مدلی نظام‌مند برای تبیین معنا و فرآیند افول آمریکا با تکیه به مبانی و آراء و دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای است. انتخاب آیت‌الله خامنه‌ای از جهتی با توجه به اینکه ایشان متفکری است که به جهت مسئولیت سیاسی، احاطه و اشراف کاملی بر مسائل سیاسی و اجتماعی جهان در نیم قرن اخیر دارند مطلوب و غنیمت است و از جهت دیگر، به دلیل محدودیت دسترسی، این تحقیق تنها در حوزه آراء و نظرات قابل انتشار و در دسترس ایشان قابل تعریف است و به جهت مسئولیت ایشان در رأس نظام سیاسی، متوجه دیدگاه‌های منتشرنشده ایشان نخواهد بود.

پیشینه تحقیق

اگرچه استخراج و تبیین مدل مفهومی برای افول آمریکا به طور مستقل کمتر مورد توجه قرار گرفته و از نوآوری‌های این تحقیق محسوب می‌شود، اما با توجه به اهمیت مسئله آمریکا در برخی مقالات و پایان‌نامه‌ها و کتاب‌ها به طور ضمنی مورد توجه قرار گرفته است. به عنوان مثال در مقاله

«تحلیل محتوای دیدگاه مقام معظم رهبری (آیت‌الله خامنه‌ای) پیرامون «ارتباط با آمریکا» در بازه زمانی ۱۳۹۵» نویسنده از روش تحلیل محتوا استفاده می‌کند. محورهای موضوعی مذاکره، سیاست غرب آسیا، آسیب‌شناسی و اسلام در رابطه با آمریکا شناسایی و استخراج می‌شود (ودادی، ۱۳۹۸: ۱۴۷). مقاله حاضر هم از جهت روش تحقیق و هم از جهت تلاش در جهت ارائه مدل متفاوت از تحقیق فوق‌الذکر خواهد بود.

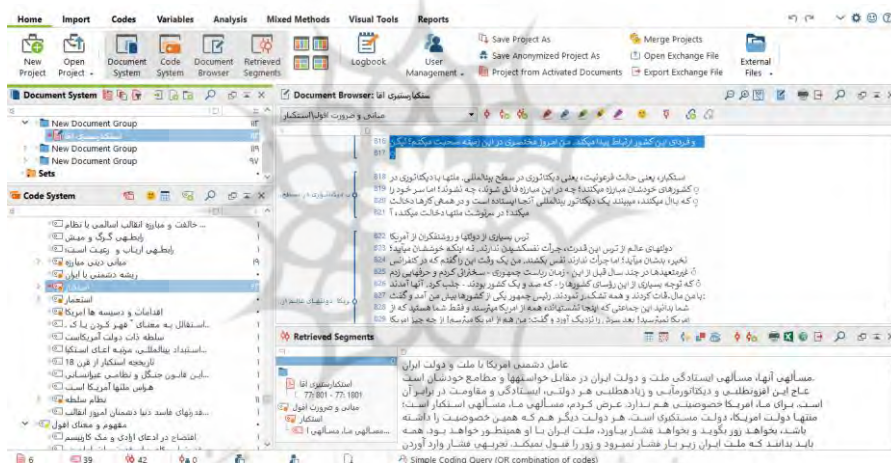
در پایان‌نامه «دشمن‌شناسی از دیدگاه مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای» نویسنده در یافته‌های تحقیق بیان می‌کند که از نظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، نظام سلطه و استکبار جهانی به‌ویژه آمریکا در رأس دشمنان نظام جمهوری اسلامی ایران قرار دارند. و ضمن بیان ابعاد فساد درونی این دشمن، ضرورت توجه به این ضعف درونی را تبیین می‌کند (کازمی، ۱۳۹۳: ۷۵-۶۹). این تحقیق به موضوع افول بیشتر از جهت ویژگی‌های داخلی دشمن پرداخته و اگرچه مبانی آیت‌الله خامنه‌ای را تبیین می‌کند اما مدلی برای افول آمریکا ارائه نمی‌دهد. در کتاب «آمریکا در نگاه رهبر معظم انقلاب» نویسنده ذیل سرفصل آینده آمریکا با رویکردی توصیفی و آینده‌نگرانه به موضوع افول آمریکا از منظر اشتباهات داخلی و وعده الهی می‌پردازد. البته این بررسی بسیار گذراست و در نهایت به تبیین مدل و فرایند این اتفاق نمی‌رسد (محمدی، ۱۳۸۷: ۲۰۰).

روش تحقیق

با توجه به هدف این تحقیق که استخراج و تبیین یک مدل نظری برای پدیده افول آمریکا مبتنی بر مبانی دینی و از میان آراء و اندیشه‌های آیت‌الله خامنه‌ای بود روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد (زمینه‌ای) انتخاب شد. این روش توسط بارنی گلیزر (متولد ۱۹۳۰) و آنسلم استراوس (۱۹۹۶-۱۹۱۶) جامعه‌شناس تدوین شده است و ویژگی آن تدوین نظریه از دل داده‌های گردآوری شده است. گلیزر در این باره تأکید می‌کند که هدف اصلی آن‌ها تولید نظریه در قالب مجموعه‌ای از فرضیه‌های مربوط به هم است که با مقایسه مستمر داده‌ها به دست می‌آید (گلیزر، ۱۹۹۲). استراوس هم این روش را این‌گونه تعریف می‌کند: «روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، نوعی استراتژی کیفی است که برای تدوین نظریه در مورد یک پدیده به‌صورت استقرایی، مجموعه‌ای نظام‌مند [سیستماتیک] از رویه‌ها را به کار می‌برد» (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۳۰). در روش نظریه

داده‌بنیاد، برخلاف سایر روش‌ها که نظریه از پیش موجود را با داده‌ها می‌آزمایند، از داده‌ها برای ایجاد نظریه استفاده می‌شود (گلیزر، ۱۹۹۸: ۳۷). محقق در این روش از پیش نظریه‌ای در ذهن ندارد و کار را از واقعیت شروع می‌کند و به تدریج نظریه از میان اطلاعات گردآوری شده پدیدار می‌شود (استراوس و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۵). نمونه‌گیری در این تحقیق هدفمند بوده و در میان بیانات دوران رهبری آیت‌الله خامنه‌ای، آن دسته از متونی که در ارتباط با موضوع آمریکا بوده بررسی و برای کدگذاری انتخاب شده است.

برای تجزیه و تحلیل در این تحقیق از نرم‌افزار maxqda 2018 استفاده شد و تا رسیدن به حد اشباع نظری حدود ۲۰۰۰۰ کلمه از متون مرتبط در قالب ۵۱۵ کد مجزا کدگذاری شد.

شکل ۱. نمونه صفحه کدگذاری به کمک نرم‌افزار maxqda 2018

روش داده‌بنیاد محقق در سه مرحله کدگذاری را انجام می‌دهد. کدگذاری فرایندی است که در آن محقق مفهوم‌سازی، فروگاهی، مقوله‌پردازی و تناسب‌بخشی به مقوله‌ها را انجام می‌دهد (استراوس و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۶-۳۵). این روش در سه مرحله به شرح زیر انجام می‌شود:

- کدگذاری باز: فرایند تجزیه، مقایسه، مفهوم‌پردازی و مقوله‌بندی داده‌ها که فرآیندی تحلیلی است که با آن، مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها کشف می‌شوند. در جریان کدگذاری باز، داده‌ها به بخش‌های مجزا خرد می‌شوند، برای به دست آوردن، مشابهت‌ها و تفاوت‌ها با دقت بررسی و سؤالاتی درباره‌ی پدیده‌ها که داده‌ها حاکی از آن‌اند، مطرح می‌شود.

- کدگذاری محوری: عبارت است از سلسله‌رویه‌هایی که پس از کدگذاری باز به وسیله آن‌ها با برقراری پیوند میان مقولات، به شیوه‌های جدیدی اطلاعات با یکدیگر ارتباط می‌یابند و در کدگذاری محوری، مفاهیم و مقولات اولیه‌ای که در کدگذاری باز ایجاد شده‌اند با یکدیگر مقایسه و ضمن ادغام موارد مشابه، مقوله‌هایی که به یکدیگر مربوط می‌شوند حول محور مشترکی قرار می‌گیرند.

- کدگذاری گزینشی: فرآیند انتخاب سیستماتیک مقوله اصلی و ارتباط دادن آن با سایر مقولات، اعتبار بخشیدن به روابط و پر کردن خلأها با مقولاتی که نیاز به اصلاح و بسط بیشتری دارند کدگذاری گزینشی فرایند یکپارچه‌سازی و پالایش مقوله‌ها در جهت خلق نظریه است (استراوس و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۸۰-۱۲۴).

در نهایت روش داده‌بنیاد نتیجه تحقیق را در قالب یک مدل/پارادایم تبیین می‌کند:

- شرایط: که خود چند دسته هستند، شرایط علی/مقدم یا سبب‌ساز؛ آن دسته از وقایع و رویدادهایی که به وقوع یا گسترش پدیده‌ای می‌انجامد یا بر آن اثر می‌گذارد. شرایط دخیل/مداخله‌گر: شرایط دخیل، شرایط علی را تخفیف/تقویت یا به نحوی تغییر می‌دهند. شرایط زمینه‌ای: مجموعه خاصی از شرایط است که در یک زمان و مکان خاص گرد می‌آیند تا مجموعه اوضاع و احوال یا مسائلی را به وجود آورند که اشخاص با عمل/تعامل خود به آن پاسخ می‌دهند.

- راهبردها و تعاملات (عمل/تعامل): پاسخ‌های ارائه شده برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده‌ای، تحت شرایط مشاهده شده خاص. پاسخ‌های راهبردی یا معمولی‌ای که افراد یا گروه‌ها به مسائل و امور و رویدادهایی می‌دهند که تحت شرایط مشاهده شده خاص پدید می‌آیند.

- پیامدها و نتایج عمل/تعامل: پیامدها یا تبعات به ما می‌گویند که در نتیجه اعمال و تعامل‌هایی که افراد و گروه‌ها تحت چنان شرایط صورت داده یا نتوانسته‌اند در پاسخ به موقعیت خاص صورت دهند، چه پیش آمده یا پیش می‌آید (استراوس و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۸۰-۱۲۴).

کدگذاری داده‌ها

بر اساس روش داده‌بنیاد سه مرحله کدگذاری هم‌زمان با هم پیش می‌رود. به این معنا که در کدگذاری باز مفاهیم شناسایی می‌شوند و با مقایسه مشابته‌ها و تفاوت‌ها، ویژگی‌ها و ابعاد

مفاهیم استخراج می‌شود. هم‌زمان با پیش روی کدگذاری باز، محقق ارتباطات مفاهیم را نیز با یکدیگر بررسی می‌کند و به دنبال ایجاد پیوند بین این دسته از نتایج تحقیق است. در جدول ۱ نمونه فرایند طی شده بین متون و مفاهیم و مقوله‌های استخراجی روایت می‌شود.

جدول ۱. نمونه برخی مفاهیم و مقوله‌های استخراجی

مقوله	مفاهیم کلیدی	متن بیانات آیت‌الله خامنه‌ای
ابعاد افول	افول نظامی آمریکا	بنده عرض می‌کنم قدرت سخت آمریکا هم به شدت ضربه دیده. قدرت سخت، یعنی قدرت نظامیگری ^۱
	افول اقتصادی	آمریکا دچار بحران است؛ بحران اقتصادی، بحران بین‌المللی، بحران سیاسی، بحران اخلاقی؛ خودش دچار بحران است. امروز قرض‌های دولت آمریکا تقریباً نزدیک به تولید ناخالص کل آمریکا است؛ این نشانه بحران است. ^۲
	افول اجتماعی	در واقعیات زندگی خودشان آن را می‌دیدند. ارزش‌های انسانی در آن کشور نابود و لگدمال شده است؛ تبعیض نژادی وجود دارد. ^۳

۱. قدرت اقتصاد؛ این‌ها قدرت سخت است. بله، ابزار نظامی دارند، اما نیروی انسانی نظامی آمریکا به شدت افسرده، سردرگم، سرگشته، مردد [است]. برای همین است که در بسیاری از کشورهایی که آن‌ها حضور دارند، برای اینکه بتوانند مقاصد خودشان را پیش ببرند، از سازمان‌های جنایتکاری مثل بلک واتر و از این قبیل استفاده می‌کنند؛ یعنی سرباز آمریکایی قادر به اجرای آن نقشه آمریکایی نیست؛ نیروی انسانی‌شان این است (بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۹۷/۰۸/۱۲).

۲. این را اقتصاددان‌ها می‌گویند. می‌گویند هر وقتی که دیون یک دولت نزدیک شد به تولید ناخالص یک دولت، این دولت در حال بحران است؛ این اقتصاد اقتصاد بحرانی است؛ امروز آمریکا این‌جوری است. آن مقداری که بدهکار است، نزدیک به حدود شصت و چند درصد تولید ناخالص ملی‌اش است؛ این می‌خواهد به چه کسی کمک بکند؟ (بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان با رهبر انقلاب، ۱۳۹۵/۰۸/۱۲).

۳. همین چند روز قبل از این آن مرد در تبلیغات انتخاباتی‌اش ایستاد و گفت شما اگر رنگین‌پوست هستید، اگر سیاه‌پوست و سرخ‌پوست هستید، در خیابان‌های نیویورک و شیکاگو و واشنگتن و کالیفرنیا و غیرذلک وقتی راه می‌روید، نمی‌توانید مطمئن باشید که تا چند دقیقه دیگر زنده‌اید. شما ببینید! این حرف را کسی دارد میزند که انتظار دارد چند روز دیگر برود در کاخ سفید، بنشیند (بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان با رهبر انقلاب، ۱۳۹۵/۰۸/۱۲).

مقاله	مفاهیم کلیدی	متن بیانات آیت‌الله خامنه‌ای
معنای افول	افول یعنی بی‌اعتباری پیش ملت	یعنی وقتی یک رژیم، یک نظامی از لحاظ گفتمان، از لحاظ منطق، در چشم مردم خودش ساقط بشود، دیگر امیدی به بقای این رژیم نیست. ^۱
	افول به معنای از بین رفتن استدلال سیاسی	برای یک نظام و یک رژیم سیاسی، ضعف حقیقی و افول قدرت وقتی شروع می‌شود که این رژیم و این نظام، استدلال سیاسی و قانع‌کننده برای کار خود و حقانیت سیاسی خود را از دست بدهد... آن وقت قدرت معنوی خود را از دست داده است و سقوط او شروع شده است؛ و لو در ظاهر چیزی فهمیده نشود و خود او نفهمد. ^۲
علت‌های افول	سنت الهی عامل افول	عوامل افول آمریکا هم مربوط به امروز و دیروز نیست که حالا یکی بخواهد بیاید علاجش کند؛ مربوط به طول تاریخ [است]. عامل این وضعیتی که آمریکایی‌ها دچارش شدند، عامل بلندمدت است؛ این‌ها در طول تاریخ وضعیتی را به وجود آوردند که نتیجه‌اش همین است و به این آسانی‌ها علاج شدنی نیست. این سنت الهی است، این‌ها محکوم‌اند به اینکه ساقط بشوند، محکوم‌اند به اینکه افول کنند، زایل بشوند از صحنه‌ی قدرت جهانی. ^۳

۱. آمریکا جز زور، هیچ منطقی ندارد؛ جز خونریزی، هیچ راهی برای پیشبرد خود ندارد. این، اعتبار آمریکا را بیش از آنچه تاکنون شکسته است، در چشم ملت‌ها و در چشم ملت خودش خواهد شکست؛ این همان چیزی است که سرنوشت رژیم‌ها را معین می‌کند. آن رژیم، آن نظامی که اعتبارش در چشم مردم خودش بشکند، سرنوشتش معلوم است؛ مثل رژیم شوروی سابق اتفاقاً از صاحب‌نظران غربی همین چند روز قبل گفتند که امروز وضع آمریکا و غرب شبیه وضع شوروی سابق در سال‌های اواخر دهه ۵۰ میلادی است که منجر به سقوط شد؛ یعنی وقتی یک رژیم، یک نظامی از لحاظ گفتمان، از لحاظ منطق، در چشم مردم خودش ساقط بشود، دیگر امیدی به بقای این رژیم نیست (بیانات در اقامه نماز جمعه تهران به امامت حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴).

۲. آن وقت ترور واضح با اعلام قبلی شخصیت‌های فلسطینی را که سلاخ‌ها و جنایتکارهای صهیونیست انجام می‌دهند، تأیید می‌کنند؛ خجالت هم نمی‌کشند و شرم هم نمی‌کنند! خود همین دلیل بر این است که این‌ها رو به زوال‌اند و نمی‌فهمند. برای یک نظام و یک رژیم سیاسی، ضعف حقیقی و افول قدرت وقتی شروع می‌شود که این رژیم و این نظام، استدلال سیاسی و قانع‌کننده‌ی برای کار خود و حقانیت سیاسی خود را از دست بدهد. وقتی رژیمی حقانیت سیاسی‌اش از دست رفت و استدلال او برای موجودیت و کارهای خودش از دست او خارج شد، آن وقت قدرت معنوی خود را از دست داده است و سقوط او شروع شده است؛ و لو در ظاهر چیزی فهمیده نشود و خود او نفهمد (بیانات در دیدار با جمعی از معلمان و کارگران با رهبر انقلاب، ۱۳۸۳/۰۲/۱۲).

۳. نفرت ملت‌ها از خودشان را چرا نمی‌فهمند، چرا درک نمی‌کنند؟ بد کردید، عمل زشت انجام دادید، سیطره جویی کردید به

در ادامه محقق تلاش می‌کند تا رفت و برگشت بین متون و کدگذاری انجام شد به دنبال کشف مقوله اصلی برای تبیین پدیده باشد. در این بین مقوله‌های فرعی و نیز در کنار مقوله اصلی پرورده خواهد شد. نمودار زیر بخشی از این مراحل طی شده را تبیین می‌کند.

جدول ۲. فرایند رفت و برگشتی از مفاهیم و مقولات به متون و بالعکس

ابعاد پژوهش	مقولات	مفاهیم
ضرورت و مبانی مبارزه با آمریکا	مبانی عقلانی مبارزه با آمریکا	عقلانی بودن مبارزه با آمریکا
	مبانی تاریخی مبارزه با آمریکا	تجربه تاریخی ملت ایران پشتوانه مبارزه با آمریکا
	مبانی دینی مبارزه با آمریکا	تجربه تاریخی جهانی از خوی تجاوزکار آمریکا
		آمریکا مصداق امروزی استکبار
چگونگی افول آمریکا	شناخت شگردها و نقشه‌های آمریکا	انبیا الهی خط مقدم مبارزه با استکبار
	ضرورت بیدارسازی و روشنگری ملت‌ها	دست‌کاری تصاویر و تحریف واقعیت از شگردهای آمریکا
		تطمیع و تهدید روشنفکران ملت‌ها توسط آمریکا
		برخورد ایران و آمریکا از جنس برخورد اراده است
	راهکارهای اقتصادی افول هژمونی آمریکا	ضرورت بیداری و آگاهی ملت‌ها از ماهیت آمریکا
		تنها قدرت ملی و مردمی است که توان ایستادن در مقابل استکبار دارد
خودکفایی داخلی در مقابل تحریم‌ها		
	حذف دلار و جایگزین کردن پول ملی در معاملات اقتصادی دو یا چندجانبه	

این کشورها، به این مردم اهانت کردند، [لذا] از شما متنفرند. مردم عراق حق دارند از شما متنفر باشند، مردم سوریه حق دارند از شما متنفر باشند، کشورهای دیگر هم همین‌جور. آمریکا رو به افول است؛ همه این را بدانند. آن کسانی که گرایش به این دارند که برویم با آمریکایی‌ها سازش کنیم، بیخودی نقشه‌ی بی‌اساس و بی‌پایه می‌کشند؛ آمریکا رو به افول است. عوامل افول آمریکا هم مربوط به امروز و دیروز نیست که حالا یکی بخواهد بیاید علاجش کند؛ مربوط به طول تاریخ [است]. عامل این وضعیتی که آمریکایی‌ها دچارش شدند، عامل بلندمدت است؛ این‌ها در طول تاریخ وضعیتی را به وجود آوردند که نتیجه‌اش همین است و به این آسانی‌ها علاج شدنی نیست. این سنت الهی است، این‌ها محکوم‌اند به اینکه ساقط بشوند، محکوم‌اند به اینکه افول کنند، زایل بشوند از صحنه‌ی قدرت جهانی (بیانات در دیدار با دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۹۷/۰۸/۱۲).

در مرحله کدگذاری محوری، خط ارتباط بین مقوله‌های پژوهش به تدریج پدیدار می‌شود. این خط ارتباط شامل شرایط علی، مقوله مرکزی، بستر وقوع، شرایط مداخله‌گر و پیامدها و راهبرد بود که در قسمت روش به تفصیل توضیح داده شد.

قضایای پژوهش

مطابق روش داده‌بنیاد قضایا روابط مفهومی تعمیم‌یافته میان یک مقوله و زیر مقوله‌هایش و میان مقوله‌های جداگانه را نشان می‌دهند. قضایای زیر در نتیجه فرایند پرورش مقوله‌های به دست آمد:

- معنای افول آمریکا در حقیقت از بین رفتن باور مردم (ملت آمریکا و سایر ملت‌ها) به رژیم آمریکاست که ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و نظامی پیدا می‌کند
- علت فاعلی افول آمریکا سنت‌های الهی است که در قالب توحید افعالی سرنوشت محتوم افول را رقم می‌زند
- افول آمریکا در بستری از تجربیات تاریخی ملت‌ها از ذات استکباری آمریکا و با تکیه به مبانی مختلف عقلی و دینی و تاریخی به وقوع می‌پیوندد
- شرایط علی که می‌تواند موجب تغییر و تسهیل یا تأخیر در پدیده شود در اینجا کسب آمادگی روحی در ملت‌ها و تلاش مجاهدانه در ابعاد مختلف از سوی آنهاست
- راهبرد که همان پاسخ‌های ارائه شده برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده است در اینجا بیدارسازی و روشنگری ملت‌ها نسبت به ذات استکباری آمریکا و توانایی‌های ذاتی خودشان است.
- پیامد: پیامدها یا تبعات به ما می‌گویند که در نتیجه اعمال و تعامل‌هایی که افراد و گروه‌ها تحت چنان شرایط صورت داده چه پیش آمده یا پیش می‌آید. در این مدل وعده نصرت الهی در پیروزی مستضعفان بر مستکبرین و کسب سلطه و تملک حاکمیت پیامد این مدل از تبیین است.

شکل ۲. مدل تبیین‌کننده افول آمریکا از نگاه آیت‌الله خامنه‌ای

روایت نظریه افول آمریکا از منظر آیت‌الله خامنه‌ای

نظریه مجموعه مقوله‌های پرورده است که با جملائی به هم متصل شده و چارچوبی نظری را شکل می‌دهند که پدیده‌های اجتماعی، روان‌شناختی، آموزشی و مشابه را توضیح می‌دهد (استراوس و کوربین، ۱۳۹۱: ۴۴). مطابق روش داده‌بنیاد در این مرحله باید افول آمریکا از منظر آیت‌الله خامنه‌ای روایت شود.

انتظار می‌رود برخلاف نظریات با مبانی اقتصادی یا سیاسی و... افول در این نظریه ماهیتی معنوی داشته باشد. در این نظریه با اصالت بخشیدن به ابعاد معنوی، ابعاد مادی پدیده‌ها در سایه بعد انسانی و متعالی تفسیر می‌شود. ویژگی این نظریه توجه به اعتقادات و باورهای درونی و قلبی انسان‌ها و تکیه هر نظام سیاسی و اجتماعی به باور انسان‌ها به آن نظام است.

بر این اساس افول آمریکا (و هر نظام دیگری) زمانی اتفاق می‌افتد که باور درونی به آن نظام در میان ملت آن نظام (و سایر ملت‌های دنیا) از بین برود. در این نظریه آمریکا در مسیر افول است

چراکه باور مردم دنیا و حتی مردم آمریکا به رژیم آمریکا و ارزش‌ها و مبانی این حکومت از بین می‌رود. البته آثار این روند در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی قابل مطالعه و تبیین است.

علت فاعلی این اتفاق اراده الهی و سنت الهی است که بر رفتنی بودن استکبار و زایل شدن جریان باطل تعلق گرفته است. البته این اتفاق یعنی افول در دل شرایطی به وقوع می‌پیوندد. شرایط زمینه‌ای این پدیده ریشه در تجربه تاریخی و مبانی دینی و عقلی دارد؛ یعنی شرایط زمینه‌ای، بستری را فراهم می‌کنند که زمینه وقوع افول امریکاست. تجربه تاریخی ملت ایران از ماهیت تجاوزکارانه آمریکا و تجربه ملت‌های جهان از جنایات این نظام یکی از این بسترهاست. البته ضرورت عقلی و ضرورت دینی هم بر مبارزه با آمریکا حکایت می‌کند. مفاهیمی نظیر شیطان بزرگ، نظام سلطه، استعمار و استکبار این ضرورت را تبیین می‌کند.

آنچه به عنوان شرایط مداخله‌گر و در حقیقت موجبات تغییر و تسهیل یا تأخیر در پدیده از آن یاد می‌شود در این نظریه کسب آمادگی روحی توسط ملت‌ها برای مجاهدت در عرصه‌های مختلف است. در اینجا ملت‌هایی که بیدار شده و قدم در راه مجاهده می‌گذارند لایق بهره‌مندی از امداد الهی شده و سنت الهی در این زمینه سقوط و افول و زایل شدن قدرت‌های استکباری است. در این نظریه استراتژی یا راهبرد یا عمل/تعاملی که به عنوان پاسخ‌های ارائه شده برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده از آن یاد می‌شود؛ همان بیدارسازی ملت‌ها و یا روشنگری است. منظور از روشنگری در اینجا عملی است که به واسطه آن ملت‌ها بیدار شده و پدیده از این جهت کنترل می‌شود. خلاصه نظریه این گونه قابل تبیین است که در صورت روشنگری ملت‌ها و بیدار شدن و کسب آمادگی روحی و مجاهده آن‌ها، سنت الهی بر افول آمریکا به عنوان قدرت استکباری تعلق می‌گیرد.

روش برازش پژوهش

با توجه به ماهیت متفاوت روش‌های کیفی، برای اطمینان از روایی پژوهش در دو مرحله، اساتید صاحب نظر در موضوع اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای ضمن یافته‌ها را بررسی کرده و از اظهار نظر ایشان درباره کدگذاری محوری استفاده شد.

کاربردهای مدل تبیین‌کننده افول آمریکا

بدون شک یکی از مهم‌ترین کاربردهای نظریه استخراج شده در این تحقیق، کاربرد آن در حوزه سیاست‌گذاری افول آمریکاست. از آنجا که مسئله افول آمریکا برای جمهوری اسلامی ایران، صرفاً یک مسئله نظری یا پدیده خارجی طبیعی نیست و مبارزه با استکبار از مبانی نظری و حقوق اساسی کشور است، این موضوع از حالت نظری صرف خارج شده و دستور کار سیاست‌گذاری‌های مختلف خواهد بود. از این جهت مدل پیشنهادی در این تحقیق در فرایند سیاست‌گذاری از دو قابلیت برخوردار است.

از یکسو با نقد سیاست‌گذاری‌های موجود می‌تواند نشان دهد که جمهوری اسلامی در چه سیاست‌هایی از این مدل پیروی نمی‌کند. به عنوان مثال سیاست‌گذاری افول آمریکا هنگامی تنها از منظر نظامی صرف تفسیر شود و عنصر روشنگری در آن نادیده گرفته شود آشکارا خارج از نظریه افول از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای است. از سوی دیگر در سیاست‌گذاری‌های آتی در حوزه‌های مختلف داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی می‌تواند راهنمایی سیاست‌گذاران باشد. در جدول زیر مقایسه نظریه مستخرج از دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای و با نظریات مشابه در این حوزه ملاحظه می‌شود.

جدول ۳. مقایسه نظریه مستخرج از دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای با نظریات مشابه

دلالتهای محوری در تبیین افول آمریکا	متفکران	رویکرد
فروپاشی اقتصاد آمریکا	ژوزف استیگلیتز	اقتصادی
نفوذ در سطح رهبران سیاسی	برژینسکی فرید زکریا	سیاسی
تمرکز بر شکاف‌های اجتماعی	هاوارد زین نوام چامسکی	اجتماعی
روشنگری در سطح جهانی برای افشای ماهیت آمریکا	آیت‌الله خامنه‌ای	اعتقادی و فرهنگی

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با توجه به سؤال اصلی پژوهش که مدل تبیین‌کننده معنا و فرآیند افول آمریکا با تکیه به مبانی و آراء و دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای چگونه است و با کمک روش داده‌بنیاد، مدلی با ابعاد زیر استخراج گردید:

- مقوله اصلی: افول آمریکا در معنای «از بین رفتن باور مردم (ملت آمریکا و سایر ملت‌ها) به رژیم آمریکاست» که ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و نظامی پیدا می‌کند
- علت فاعلی: سنت الهی است که سرنوشت محتوم افول را برای باطل و استکبار رقم می‌زند
- شرایط مداخله‌گر: که می‌تواند موجب تغییر و تسهیل یا تأخیر در پدیده شود در اینجا کسب آمادگی روحی در ملت‌ها و تلاش مجاهدانه در ابعاد مختلف از سوی آنهاست.
- شرایط زمینه‌ای: افول آمریکا در بستری از تجربیات تاریخی ملت‌ها از ذات استکباری آمریکا و با تکیه به مبانی مختلف عقلی و دینی و تاریخی به وقوع می‌پیوندد
- راهبرد: که همان پاسخ‌های ارائه شده برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده است در اینجا بیدارسازی و روشنگری ملت‌ها نسبت به ذات استکباری آمریکا و توانایی‌های ذاتی خودشان است.
- پیامد: در این مدل وعده نصرت الهی در پیروزی مستضعفان بر مستکبرین و کسب سلطه و تملک حاکمیت پیامد این مدل از تبیین است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

- استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت. (۱۳۹۱). اصول تحقیق کیفی؛ شیوه‌ها و رویه‌ها (ترجمه ناهید نبی). تهران: اندیشه، رفیع.
- استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت. (۱۳۹۴). اصول و مبانی پژوهش کیفی فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای (ترجمه ابراهیم افشار). تهران: نشر نی.
- استیگلیتز، ژوزف. (۱۳۹۴). بهای نابرابری (ترجمه اسماعیل رئیسی). تهران: انتشارات نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.
- چامسکی، نوام. (۱۳۹۱). نگاهی انتقادی به سیاست آمریکا دنیس رابرت و ورونیکا زاراکویز (ترجمه خجسته کیهان). تهران: نشر افق.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۵۹). بیانات در دیدار با دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان با رهبر انقلاب. تهران. قابل دسترسی از:
- <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=34799>
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۳). بیانات در دیدار با جمعی از معلمان و کارگران با رهبر انقلاب. تهران. قابل دسترسی از:
- <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=19897>
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۰). بیانات در اقامه نماز جمعه تهران به امامت حضرت آیت‌الله خامنه‌ای. تهران. قابل دسترسی از:
- <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=18932>
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۷). بیانات در دیدار با دانش‌آموزان و دانشجویان. تهران. قابل دسترسی از:
- <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40833>
- دانایی‌فرد، حسن؛ الوانی، مهدی و آذر، عادل. (۱۳۸۳). روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع. تهران: انتشارات صفار.
- کاظمی، احمد. (۱۳۹۳). دشمن‌شناسی از دیدگاه مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه حقوق و علوم سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه یزد.
- کندی، پل. (۱۳۷۱). ظهور و سقوط قدرت‌های بزرگ (ترجمه ناصر موفقیان، اکبر تبریزی و محمدقاید شرفی). تهران: آموزش انقلاب اسلامی.
- محمدی، منوچهر. (۱۳۸۷). آمریکا در نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی. تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- ودادی، ثریا. (۱۳۹۸). تحلیل محتوای دیدگاه مقام معظم رهبری (آیت‌الله خامنه‌ای) پیرامون «ارتباط با آمریکا» در بازه زمانی ۱۳۶۸-۱۳۹۵. مجله مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۲(۴۳)، ۱۶۰-۱۴۷.

هافینگتون، آریا استاسینوپولوس. (۱۳۹۵). آمریکای جهان سومی (ترجمه رویا جبرائیلی و اسماء اسدی‌پور). تهران: مؤسسه خبرگزاری فارس.

Glaser, B. (1992). Basics of grounded theory analysis: emergence vs. Sociology Press, Mill Valley, CA.

Glaser, B. (1998). Doing grounded theory: Issues and discussions. Sociology Press. Mill Valley, CA.

